

A PORTUGÁL NYELVSTRATÉGIA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: BABOS KRISZTINA –
– BÓDI ZOLTÁN – PÁL HELÉN

Alapadatok

Érintett nyelvek: portugál

Érintett országok: Portugália (továbbá Zöld-foki Köztársaság, Angola, São Tomé és Príncipe, Mozambik, Bissau-Guinea, Kelet-Timor, Brazília, Makaó [mint Kína egy speciális jogállású területe], Egyenlítői-Guinea¹).

A nyelv státusa az érintett országban:

Portugália: Az Alkotmány 11. cikkének 3. pontja² alapján a hivatalos nyelv a portugál. Portugáliában a mirandai támogatott kisebbségi nyelv, amelyet az ország észak-keleti részén, Miranda do Douro tartományban és a szomszédos tartományok egyes településein beszélnek.³ Körülbelül 10 000 mirandai beszélő van.⁴ A portugál nyelv a nemzeti identitás szimbóluma, az ország nyelvpolitikája az egy nyelvűség, a standard portugál nyelvi ideológiája

-
- 1 Egyenlítői-Guinea alkotmányában ez áll: „The official languages of the Republic of Equatorial Guinea are Spanish, French, and the ones determined by the Law.” – „Egyenlítői Guinea hivatalos nyelve a spanyol, a francia és a jogszabály által meghatározott nyelvek.” (fordította a szerk.) Elnöki rendelet (tehát a szó szoros értelmében még csak nem is törvény) nyilvánította 2010-ben a 3. hivatalos nyelvnek a portugált. – Guiné Equatorial adopta o Português. Publico.pt <https://www.publico.pt/2010/07/21/jornal/guine-equatorial-adopta-o-portugues-19869398> (letöltés időpontja: 2024. 04. 08.).
 - 2 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
 - 3 Lei n.º 7/99, de 29 de janeiro, 2. cikk – <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/7-1999-182838> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
 - 4 Martins-Ferreira 2019, 488. Lásd még a spanyol nyelvstratégia vonatkozó részeit. Továbbá lásd még Babos 2015: 46.

szerint működik. A portugáliai kisebbségek az ország gyarmatbirodalmi expanziós története és nyelvpolitikai kultúrája miatt visszaszorultak.⁵

A portugál nyelv hivatalos még a következő országokban: Zöld-foki Köztársaság, Angola, São Tomé és Príncipe, Mozambik, Bissau-Guinea, Kelet-Timor, Brazília, Makaó, Egyenlítői-Guinea

Beszélőközösség mérete: 10 467 366 fő (Portugália, 2022-es adatok szerint ennyi volt lakosainak a száma, ebből 86 889 fő volt a bevándorló – a nyelvhasználatról nincs hivatalos adat⁶); világszerte a WorldData.info forrásai szerint összesen körülbelül 230 millió ember beszéli a portugált anyanyelvként.⁷ Az elérhető frissebb adatokon⁸ alapuló saját becslésünk szerint a portugál anyanyelvi beszélők száma körülbelül 220 millióra tehető az említett országokban, ám a portugál beszélők száma ennél valamivel nagyobb, hozzávetőlegesen 247 millió fő lehet

A stratégiai dokumentum típusa: Portugáliával kapcsolatban konkrét nyelvstratégiai dokumentumról nincs adat, ám vannak a portugál nyelv oktatására vonatkozó jogszabályok. Az Európán kívüli országok nyelvstratégiáját és nyelvpolitikáját ebben a munkában nem tárgyaljuk

A stratégia természete: Portugáliában az állami nyelvpolitika főként a portugál nyelv terjesztésére és a standard portugál nyelv erősítésére, valamint a globálisan használatban lévő portugál változatainak, helyesírásának egységesítésére koncentrál⁹

A stratégia kiterjedése: Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért nincs erre vonatkozó adat

A stratégia időtartama: Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért nincs erre vonatkozó adat. Főként a globálisan használatban lévő portugál nyelv

5 Hargitai 2018.

6 Statistics Portugal https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_main (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

7 Portuguese speaking countries. WorldData.info <https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

8 A Portugálián kívüli részletes demográfiai adatokat lásd I.2.

9 Hargitai 2018.

egységesítésére irányuló rendelkezések határidejét szokták rendszertelen időközökben felülbírálni

Intézkedési területek: nyelvtanulás, az olvasás ösztönzése, az írástudás szintjének emelése, a portugál mint nem anyanyelv tanítása a bevándorlók számára, a portugál nyelv és helyesírás egységesítése a Portugál Nyelvű Országok Közösségében (CPLP) és a nemzetközi diplomáciai kapcsolatokban

Felelős intézet, kidolgozó: Portugália Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma (Ministério da Educação e Ciência) – oktatás;¹⁰ a Portugál Nyelvű Országok Közössége (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa, CPLP) és annak nyelvpolitikai intézménye, a Portugál Nyelv Nemzetközi Intézete (Instituto Internacional da Língua Portuguesa, IILP) – egységesítés, közös helyesírás,¹¹ nemzetközi együttműködés; Camões Intézet (Camões Instituto da Cooperação e da Língua Portugal) – nemzetköziesítés, külföldi oktatás;¹² Portugál Nyelv Observatóriuma (Observatório da Língua Portuguesa – OLP) – nemzetközi státus erősítése

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az UNESCO World Atlas of Languages szerint a portugál nem veszélyeztetett nyelv, de egyes országokban az ott beszélt változatait a veszélyeztetett nyelvek közé sorolják. Az UNESCO felmérése szerint a portugál jelnyelv is kifejezetten veszélyeztetettnek minősül.¹³ Különösen azokban az afrikai, ázsiai országokban van veszélyben a portugál nyelv, amelyekben a sok helyi nyelv, a rendkívül jelentős népességnövekedés, az oktatási rendszer és a népszámlálás nyelvismeretre, anyanyelvre vonatkozó adatainak hiánya miatt, valamint a csekély anyanyelvi beszélőközösség miatt a portugál anyanyelvi beszélők számát alig lehet kikövetkeztetni.¹⁴

10 Babos 2015: 46.

11 Objectivos. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. <https://www.cplp.org/id-2763.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

12 Babos 2015: 48.

13 World Atlas of Languages. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=portuguese&page=0> (letöltés időpontja: 2024. 02. 12.). Lásd még: Babos 2015: 190.

14 Erről részletesebb adatokat a *Beszélőközösség mérete*, valamint az *I. A nyelv története, jelenkori állapota* című alfejezetekben lehet olvasni.

A portugál nyelv sajátossága továbbá az is, hogy ez a nyelv pluricentrikus, a két fő változata a portugáliai és a braziliai, továbbá számos más, Európán kívüli országban is kialakultak helyi, sőt kreolizálódott változatai, amelyeknek a fenntartása, fejlesztése, élénkítése problémás, és az ezekre vonatkozó nyelvpolitikák és stratégiák áttekintése meghaladja ennek a tanulmánynak a kereteit

I. A nyelv története, jelenkori állapota

1. A portugál nyelv kialakulása és története

A portugál nyelv az indoeurópai nyelvcsaládon belül az újlatin nyelvek nyugati ágának ibériai csoportjába tartozik.

Az első ó-portugál töredékek 900 körül keletkeztek vulgáris latin szövegekben, és az első ó-portugál dokumentumok a 13. században jelentek meg (Notícia de Torto, 1210–1216 közt, Testamento de Afonso II [II. Alfonz végrendelete], 1214).

A mai Portugália területén az első őshonos törzsek az indoeurópai (részben kelta) keltibérek, luzitánok, gallaecus törzsek, valamint a nem indoeurópai turdetánok voltak. A romanizáció az Ibériai-félszigeten a II. pun háború idején, Krisztus előtt 218 és 201 között indult meg. Viszont a témánk szempontjából releváns mai Portugália a Krisztus előtt 197-ben megalakított Hispania Ulterior (Hátsó Hispánia) Krisztus előtti 1. században történt felosztásakor Lusitania tartomány néven alakult meg. A római birodalom hatására az Ibériai-félszigeten élő meghódított törzsek a saját nyelvüket felcserélték a latinra, ám ebben a meghódítottak nyelvéből származó beszűrődések, szubsztrátumok jelentek meg.

A Római Birodalom bukása után, 411-ben a terület vizigót fennhatóság alá került, de a terület beszélt nyelve továbbra is a vulgáris latin volt. A 711-ben megindult arab hódítás után indult meg a területen általános használatban lévő egységes vulgáris latin dialektusokra bomlása. Az arab hódítás hatására a mai Portugália déli területein jelent meg az a nyelvváltozat, amelyben arab lexikai beszűrődések figyelhetők meg. Az arabok kiűzése, a *reconquista* során

alakulnak ki az araboktól független kulturális, hatalmi és nyelvi központok, így a reconquista lezárásáig, 1250-ig kialakult a gallego-portugál nyelv is. Az északi és a déli dialektus egységesítése mellett a portugál lexika elemei maradtak olyan arab eredetű szavak, amelyek jellemzően a városi kultúra, a mezőgazdaság és a kereskedelem területén használt műszavak voltak.

Portugália függetlenné válása – így a portugál nyelv önállóvá válása is – hosszú folyamat volt. 1140-ben ismerték el Alfonz Henrik királyságát, majd 1290-ben Dénes király megalapította a Lisszaboni Egyetemi Tanulmányok intézményt (Estudo Geral de Lisboa), és ezzel együtt a területen beszélt vulgáris nyelvet önálló portugál nyelvnek nevezte el és hivatalos nyelvnek nyilvánította.

A portugál nyelv történeti korszakolására különböző elméletek vannak, az ó-portugál korszak 1300-ig vagy 1350-ig (a gallego-portugál trubadúrköltészet hanyatlásáig), más elméletek szerint 1516-ig (az Egyetemes Daloskönyv [Cancioneiro Geral de Garcia de Resende] megjelenéséig) tartott. Majd a klasszikus portugál korszaka 1550-ig tartott, utána pedig a modern időszak következett.

Ám olyan elméletek is vannak, amelyek Luís de Camões nemzeti eposzának, a Luziádáknak (Os Lusíadas) a megjelenését, 1572-t teszik az ó-portugál nyelv korszakhatárának. E korszakolás szerint a portugál nyelv klasszikus vagy modern korszaka a 16. századtól napjainkig tart.

A portugál nyelv világkörüli elterjedése a gyarmatbirodalom kiépítésének köszönhető, amely a 15. század elejétől fokozatosan kiterjedt Ázsia, Afrika, majd Amerika számos részére. Spanyolország és Portugália 1494-ben állapodott meg a világ felosztásáról: a Zöldfoki-szigetektől nyugatra, 370 mérföldre húzódó délkörtől keletre minden területre Portugália terjeszthette ki a hatalmát. Így létrejött a világ egyik leghatalmasabb gyarmatbirodalma, ennek eredményeképpen a portugál nyelv számos országban hivatalos és beszélt nyelvvé vált¹⁵ (a részleteket lásd az *Alapadatok* című alfejezetben). A nyelv globális elterjedése miatt kifejezetten jellemzőek a portugál alapú kreol nyelvek.

Napjainkban a portugált legalább két (portugáliai és brazíliai) központtal rendelkező újlatin nyelvként tartják számon.¹⁶

15 Babos 2015: 33–36.

16 Babos 2015: 36.

2. A portugál nyelv helyzete a luzofón országokban

Portugália: hivatalos nyelv a portugál, a helyzete stabil. A fő nyelvpolitikai törekvés átnyúlik Portugália határain: a luzofón országokban beszélt portugál nyelv egységesítését célozzák.

Zöld-foki Köztársaság: 2024-es adatok alapján az ország lakossága 525 279 fő,¹⁷ a köztársaság hivatalos nyelve a portugál, valamint általános használatban van a portugál alapú kreol, ám a nyelvhasználatról nincsenek hivatalos adatok. Az Alkotmány szerint a hivatalos nyelv a portugál, viszont a zöld-foki szigeteki kreol az általánosan használt anyanyelv, amelynek a hivatalossá tételére törekszik az állam, és az Alkotmány azonos rangúnak ismeri el a hivatalos nyelvvel.¹⁸ A Zöld-foki szigetekeken kialakult kreol nyelv 90 százalékában a portugál nyelv és 10 százalékában a nyugat-afrikai nyelvek szókincsére épül.

Angola: 2022-es adatok szerint Angola lakosságának a száma 35,59 millió. Az ország hivatalos nyelve a portugál, és emellett körülbelül 42 helyi nyelv is használatos. A lakosság rohamos növekedése¹⁹ és a nyelvhasználatra vonatkozó hivatalos adatok hiánya miatt a portugál beszélőközösség létszámát még csak megbecsülni sem lehetséges. Az ország nem csatlakozott a Portugál Helyesírási Szabályzat legújabb módosításához, az Angolai Akadémia többet foglalkozik a bantu szavak átírásának módjával, vagy a nemzeti nyelvek egységesítésével.

São Tomé és Príncipe: 2013-as adatok szerint az ország lakossága 192 993 fő, a *de facto* hivatalos nyelv a portugál,²⁰ amelyet becslések szerint a lakosság 98,4 százaléka használ.²¹ A lakosság körében általánosan használatos hivatalos

17 Cabo Verde Population (live). Worldometer. <https://www.worldometers.info/world-population/cabo-verde-population> (letöltés időpontja: 2024. 08. 26.).

18 Constitution of the Republic of Cabo Verde. 9. Article 1–3. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/cvi117271E.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

19 1960 és 2022 között a népesség 552,4 százalékkal nőtt. Ld. Population growth in Angola. Worlddata.info <https://www.worlddata.info/africa/angola/populationgrowth.php> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

20 General information. Embassy of Portugal in São Tomé and Príncipe. Ministry of Foreign Affairs. <https://saotome.embaixadaportugal.mne.gov.pt/en/about-sao-tome-and-principe/general-information> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

21 What Languages Are Spoken In Sao Tome And Principe? WorldAtlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-sao-tome-and-principe.html> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

portugál nyelv mellett a két szigetből álló országban használatos még három helyi kreol nyelv is. A saotoméi és az angolai kreol nyelvet beszélik São Tomé területén, és a lun'gwiye nyelvet Príncipe szigetén. A nyelvi változatosságot a zöld-foki szigetekre kreol, a tongai portugál és az afrikai bantu nyelvek maradványai képezik.²² A Portugál Nyelv Obszervatóriumának (Observatório da Língua Portuguesa) statisztikái alapján Portugália és Brazília után itt beszélik a legmagasabb arányban portugál nyelvet.²³

Mozambik: 2022-es adatok szerint Mozambik lakossága 31,7 millió fő.²⁴ Az ország hivatalos nyelve a portugál, azonban a beszélői számáról eltérőek az adatok. Pontosabb adatokat 2015-ből ismerünk. E szerint a portugált az akkori 20 533 000 fős lakosságból 1 340 000 ember használta első nyelvként, második nyelvként pedig 6 300 000 regisztrált beszélője volt.²⁵ Más forrás szerint a portugált a lakosság fele beszéli, és a további, leggyakrabban beszélt elsődleges nyelvek az országban: a makhuwa, a changana, a nyanja, a ndau, a sena, a chwabo és a tswa.²⁶ Mozambikban 42 őshonos nyelvet tartanak nyilván, ezek túlnyomó többsége bantu nyelv.²⁷

22 São Tomé and Príncipe: A Linguistic Melting Pot Shaped by Centuries of Sugar, Coffee, and Cocoa Cultivation. SaoTomeExpert. <https://www.saotomeexpert.pt/en/sao-tome-languages/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

23 Az alkotmány szövegében nem szerepel a nyelvhasználatra vonatkozó cikkely, a 29. cikk a véleménynyilvánítás és az információszabadságra vonatkozik: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy gondolatait szóval, képpel vagy bármilyen más eszközzel szabadon kifejezze és nyilvánosságra hozza. Az e jog gyakorlása során elkövetett jogsértésekre továbbra is a büntetőjog általános elvei vonatkoznak, ezek megítélése a bíróságok hatáskörébe tartozik.” Constitution of Sao Tome and Principe 1975 (rev. 2003) https://www.constituteproject.org/constitution/Sao_Tome_and_Principe_2003 (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.), lásd még Babos 2015: 62.

24 Mozambique: Population Vulnerability and Resilience Profile. United States Census Bureau. <https://www.census.gov/programs-surveys/international-programs/data/population-vulnerability/mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

25 Babos 2015: 67–68.

26 Language data for Mozambique. ClearGlobal. <https://clearglobal.org/language-data-for-mozambique/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

27 A mozambiki őshonos nyelvek közül a makhuwa nyelvet négy millió makua használja. A központi makhuwa dialektusnak körülbelül 3 millió beszélője van, míg a chirima és a meeto nyelvet 1,5 millió, illetve 1,3 millióan használják. A további nyelvekről lásd: What Languages Are Spoken In Mozambique? WorldAtlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.), Republic of Mo-

Bissau-Guinea: 2023-as becslés szerint az ország lakossága 2 078 820 fő.²⁸ A hivatalos nyelv a portugál, amelyet manapság a lakosság 11-14 százaléka beszél.²⁹ Emellett használatos még a portugál kreol, a pular (fula nyelv) és a mandingo. Az Ethnologue honlapja szerint 19 őshonos nyelvet beszélnek az országban.³⁰

Kelet-Timor: 2022-es adatok szerint az ország lakossága 1 341 737 fő,³¹ és a 2015. évi census adatai szerint (nyelvhasználatra vonatkozó részletes adatok egyelőre csak ebből állnak rendelkezésre) anyanyelvként, második és harmadik nyelvként az akkori népesség 5,4 százaléka beszélte a portugált.³² A portugál helyzete hasonló az Angola, Mozambik és Bissau-Guinea országaiban tapasztalható státushoz, hiszen emellett 44 másik nyelv használatát tarták fel, és a portugál beszélőközösség mérete nem a legnagyobbak között van.³³

Brazília: A hivatalos státusban lévő portugálnak itt a legnagyobb az anyanyelvi beszélőközössége, a 2022-es census szerint Brazília lakossága 203 080 756 fő.³⁴ A hivatalos és legszélesebb körben beszélt nyelv a portugál. A további be-

zambique. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/country/MZ/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

28 The World Factbook. Guinea-Bissau. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/guinea-bissau/#people-and-society> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

29 Ők a társadalom vezető rétegébe tartoznak, és a fővárosra koncentrálnak. A portugál népszerűsége azért csökken, mert az angol és a francia népszerűsége nő, továbbá a sok őshonos nyelv élő státusban van. – What Languages Are Spoken In Guinea-Bissau? WorldAtlas. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-guinea-bissau.html>; Guinea-Bissau: Portuguese speakers cry foul as French, English make gains. Africanews.com. 2022. 06. 09. <https://www.africanews.com/2022/06/09/guinea-bissau-portuguese-speakers-cry-foul-as-french-english-make-gains/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

30 Guinea-Bissau. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/country/GW/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 2.).

31 <https://inetl-ip.gov.tl/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

32 <https://inetl-ip.gov.tl/2023/03/09/census-2015-priority-table-population-by-language/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

33 Census 2015 Priority Table Population By Language. Instituto Nacional de Estatística Timor-Leste. <https://inetl-ip.gov.tl/2023/03/09/census-2015-priority-table-population-by-language/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

34 Population of Brazil. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. https://censo2022.ibge.gov.br/panorama/?utm_source=ibge&utm_medium=home&utm_campaign=portal (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

szélt nyelvek közé tartozik³⁵ a bevándorlók miatt a spanyol, a német, az olasz, a japán, az angol és számos kisebb amerikai nyelv. A Portugál Nyelvű Országok Közössége (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP) oldalán található adatok szerint a népesség 100 százaléka beszél portugál nyelven.³⁶ Brazíliában a legmagasabb a portugál anyanyelvi beszélők száma.³⁷ A portugáliai mellett ez a másik jelentős központja a portugál nyelvnek.

Makaó mint Kína speciális jogállású területe: 2023-as adatok szerint lakossága 683 700 fő.³⁸ A kínai és a portugál hivatalos nyelvek. 2021-es becslés szerint a Makaón használt nyelvek: kantoni 81%, mandarin 4,7%, egyéb kínai nyelvjárárok 5,4%, angol 3,6%, tagalog 2,9%, portugál 0,6%, egyéb 1,8%. A portugál kreol makaói nyelvet is beszélnek.³⁹

A portugál globális státusát illetően megállapíthatjuk, hogy a világ egyik legnagyobb beszélőközösséggel rendelkező nyelve, amelyet saját becsléseink szerint mintegy 247 millió ember beszélhet. A nyelv Európa mellett Afrika, Ázsia és Amerika több országában, tehát különböző kontinenseken használatos, emiatt az anyaországin kívül több változata, sőt kreolizálódott változatai is kialakultak.

3. Portugál Nyelvű Országok Közössége

Az Alapító Nyilatkozat (Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP) szövegének írásba foglalása a portugál fővárosban, Lisszabonban zajlott le. Az Alapító Nyilatkozatban megfogalmazták a portugál nyelvű országok nemzetközi megerősítésének célját, kijelentették, hogy a földrajzilag távol fekvő portugál nyelvű országokat összeköti a közös nyelv, céljuk

35 Brazil. The World Factbook. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/brazil/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

36 Babos 2015a, 5.

37 Portuguese speaking countries. Worlddata.info. <https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

38 Population. Government of Macao Special Administrative Region Statistics and Census Service. <https://www.dsec.gov.mo/en-US/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

39 Macau. The World Factbook. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/macau/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 06.).

az együttműködésük megerősítése, népeik gazdasági és társadalmi gyarapodásának támogatása, a portugál nyelv terjesztése. A portugál nyelv történelmi kötelék a népeik között és közös örökséget képez. Céljuk a kulturális értékek terjesztése a portugál ajkú népek körében és nemzetközi szinten.⁴⁰ 1996. július 17-én a Lisszabonban megtartott Portugál Nyelvű Országok Közössége Állam- és Kormányfőinek I. Konferenciáján (1ª Conferência de Chefes de Estado e de Governo da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa) jelentették be a CPLP megalakulását, amelynek alapító tagállamai: Angola, Brazília, Zöld-foki-szigetek, Bissau-Guinea, Mozambik, Portugália és São Tomé és Príncipe. Hat évvel később, 2002. május 20-án, függetlenségének kivívásával Kelet-Timor a Közösség nyolcadik tagja lett. 2014-ben Egyenlítői-Guinea a kilencedik teljes jogú taggá vált.⁴¹ Társmegfigyelői státusban további 18 ország is része a Közösségnek, köztük Magyarország is.⁴²

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Portugáliában az Alkotmány 11. cikkének 3. pontja alapján a hivatalos nyelv a portugál. Az Alkotmány 74. cikkének 2/h) pontja tartalmazza a portugál nyelv védelmét és fejlesztését, mivel az a kultúra kifejezőeszköze, emellett hozzáférést biztosít az oktatáshoz és az esélyegyenlőséghez.⁴³

A Miranda do Douro tartományban és a szomszédos tartományok egyes településein beszélt mirandai nyelvről az 1999. január 29-ei dátummal ellenjegyzett 7/99. számú törvény rendelkezik. Ebben a portugál állam elismeri a mirandai nyelv használati jogát, támogatott kisebbségi státust ad ennek a nyelvnek,

40 Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP <https://www.cplp.org/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2fFiles%2fFiler%2fcplp%2f-DeclaraoConstitutivaCPLP.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

41 Processo Histórico. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – <https://www.cplp.org/id-2752.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

42 CPLP Országok Közép-európai Információs és Dokumentációs Kutatóközpont. <https://portugal.elte.hu/content/cplp-orszagok-kozep-europai-informacios-es-dokumentacios-kutatokozpont.t.26171?m=7328> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

43 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision. <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

továbbá azt is kinyilvánítja, hogy a gyerekeknek joguk van a mirandai nyelv tanulásához.⁴⁴ Az UNESCO World Atlas of Languages weblapja a mirandai nyelvet veszélyeztetettnek nyilvánítja.⁴⁵ 2019-es adatok szerint 10 000 ember beszéli a Portugáliától északkeletre fekvő Miranda do Douro régióban, de a becslések szerint csak 5000 beszélője rendelkezik jó vagy nagyon jó nyelvi kompetenciával.⁴⁶

Portugália alkotmánya 74. cikkének 2/i) pontja arról rendelkezik, hogy biztosítani kell a kivándorlók gyermekei számára, hogy megtanulják a portugál nyelvet, és hozzáférjenek a portugál nyelvű kultúrához. A 2/j) pont szerint a bevándorlók gyermekei is kapjanak megfelelő támogatást, számukra is biztosítani kell az oktatáshoz való jogot.⁴⁷

Az Oktatási és Tudományügyi Minisztérium (Ministério da Educação e Ciência) rendeletekben szabályozza a nyelvtanulást. A 266/2011 számú rendelet szabályozza a portugál mint anyanyelv oktatásának rendszerét az alapfokú oktatásban.⁴⁸ A minisztérium külön rendelkezik a portugál mint nem anyanyelv (Português Língua Não Materna – PLNM) oktatásáról: ezt a tantárgyat A1, A2 és B1 szinten a 6. és a 9. osztályban kínálják fel a tanulóknak, a 12. iskolaév végén záróvizsgát kell tenni ebből, és a portugál nyelv tantárgy helyett számítják a tanulmányokba.⁴⁹ A minisztérium a portugál mint nem anyanyelv oktatását

44 Lei n.º 7/99, de 29 de janeiro, 2. §. <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/7-1999-182838> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

45 Mirandese in Portugal. World Atlas of Languages. <https://en.wal.unesco.org/countries/portugal/languages/mirandese> (letöltés időpontja: 2024. 02. 13.).

46 Martins-Ferreira 2019, 488.

47 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision. <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

48 Portaria n.º 266/2011 de 14 de Setembro. <https://dre.tretas.org/pdfs/2011/09/14/plain-286051.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

49 Az alábbi jogszabályok érintik a portugál nyelv oktatásának kérdéseit:

Decreto-Lei n.º 55/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_55_2018_afc.pdf (az alap- és középfokú oktatás tantervéről és az oktatás iránymódjairól)

Decreto-Lei n.º 54/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_54-2018_6_julho.pdf (az oktatás hozzáférhetőségéről és az esélyegyenlőségről)

Portaria n.º 223-A/2018, de 3 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115879412> (az 55/2018. rendelet kiegészítése a magán és alapítványi iskolákra)

Portaria n.º 226-A/2018, de 7 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115941797> (az 55/2018. rendelet kiegészítése az egyes oktatási témakörök, például a nyelvtanítás részlet-szabályairól)

leíró weblapján a 7. pontban kiemeli, hogy a brazil állampolgárságú tanulóknak nem kell bekapcsolódniuk a portugál mint nem anyanyelv tanulmányokba.⁵⁰

III. A stratégia célja

Portugáliában az állam nyelvpolitikája főként a portugál nyelv terjesztéséből, és a nemzetállam stabilitásának megőrzéséből áll.⁵¹ Az országon belüli nyelvi intézkedések háttérben a multikulturálissá váló portugáliai társadalom problémáira való reakció is megtalálható. A bevándorlók egy része portugál ajkú, tengerentúli bevándorló, más részük viszont Romániából, Moldáviából, Ukrajnából érkezik. Az Alkotmány 74. cikk 2/j pontja rendelkezik a bevándorló gyerekek oktatásáról,⁵² de az adatok szerint főleg helyi vagy egyéni kezdeménye-

Portaria n.º 229-A/2018, de 14 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%c3%a7%-c3%a3o/portaria_229-A_2018_14_agosto.pdf (az 55/2018. rendelet kiegészítése a művészeti oktatás és tanfolyamokra vonatkozó szabályokkal)

Portaria n.º 232-A/2018, de 20 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%c3%a7%-c3%a3o/portaria_232-A_2018_20_agosto.pdf (az 55/2018. rendelet kiegészítése a művészeti oktatás és tanfolyamokra vonatkozó szabályokkal)

Portaria n.º 235-A/2018, de 23 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%c3%a7%-c3%a3o/portaria_235-A_2018_23_agosto.pdf (a Nemzeti Képesítési Rendszer kiegészítése) Lei n.º 116/2019, de 13 de setembro.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2019/09/17600/0001200035.pdf> (az inkluzív oktatás szabályozásáról)

Portaria n.º 65/2022, de 1 de fevereiro. <https://files.dre.pt/1s/2022/02/02200/0000800016.pdf> (a színházi alapképzés szabályozása)

Despacho n.º 2044/2022, de 16 de fevereiro.

<https://files.dre.pt/2s/2022/02/033000000/0005300054.pdf> (a nem portugál anyanyelvű tanulókra vonatkozó szabályok)

Decreto-Lei n.º 62/2023, de 25 de julho.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/07/14300/0000600009.pdf?lang=EN> (az inkluzív oktatás értékelésének szabályairól)

Portaria n.º 278/2023, de 8 de setembro.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/09/17500/0000400007.pdf> (a humán tudományok oktatási szabályainak módosítása) (letöltés időpontja minden esetben: 2024. 04. 04.). Lásd még: Babos 2015, 46.

50 Português Língua Não Materna. Princípios orientadores do funcionamento do PLNM. <https://www.dge.mec.pt/portugues-lingua-nao-materna#estds> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

51 Hargitai 2018.

52 Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

zések alakultak ki a nyelvi hátrányok leküzdésére. (A CPLP-országból érkezők gyakran portugál alapú kreol nyelvet beszélnek, amely eltér a Portugáliában beszélt nyelvtől).⁵³

A Portugál Nyelvű Országok Közösségének célja (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP), hogy a portugál nyelvű országok együttműködjenek a közös kulturális örökség és a demokratikus rendszerüket meghatározó egyirányú érdekek mentén. Céljuk még a nyelvi egységesítés és a portugál nyelv nemzetközivé tétele. Szándékuk szerint az egységes portugál nyelv használata elősegíti a gazdasági és kulturális együttműködést, a nyelv egységesítése megkönnyíti a nemzetközi szerződészkötést.⁵⁴

IV. Szerkezeti felépítés

Nincs központi nyelvstratégia, csak egyes részterületekre vonatkozó jogszabályok, amelyek szerkezetének ismertetése irreleváns.

V. Intézkedési területek

1. A helyesírási szabályzat egységesítése

A közös helyesírás megteremtésére vonatkozó kezdeményezés előtt két helyesírási norma létezett: a Formulário Ortográfico (‘Orthographic Guidelines’) 1943 óta, melyet Brazíliában használtak, és az 1945-ben közzétett Acordo Ortográfico da Língua Portuguesa (‘Portuguese Language Orthographic Agreement’), mely Portugália, Angola, a Zöld-foki Köztársaság, Bissau-Guinea, Mozambik, São Tomé és Príncipe helyesírási normája volt. A portugál nyelvű országokban alkalmazott helyesírás egységesítése volt a célja a Portugál Nyelv Közös Helyesírási Egyezményének (Acordo Ortográfico da Língua Portuguesa de 1990).⁵⁵ Ehhez Portugália és

53 Hargitai 2014: 15–16.

54 Babos 2015: 97–98.

55 <http://www.portaldalinguaportuguesa.org/acordo.php?acordo&version=1990> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.)

Brazília mellett csatlakozott Angola, Mozambik, a Zöld-foki Köztársaság, Bissau-Guinea, São Tomé és Príncipe is. Az egyezménynek 1994. január 1-jén kellett volna életbe lépnie, azonban ez addig nem történt meg. 2008-ban újabb egyezmény született, amelyhez már Kelet-Timor is csatlakozott. Az új egységes helyesírást Brazíliában, Portugáliában és a Zöldfoki-szigeteki Köztársaságban is bevezették már, ám az egyezményben részt vevő többi országban a bevezetése még nem zárult le.⁵⁶

2. A közös helyesírási szótár létrehozása (Portugál Nyelv Közös Ortográfiai Szókészlete –Vocabulário Ortográfico Comum da Língua Portuguesa – VOC)

Kifejlesztése 2010-ben kezdődött a Portugál Nyelv Nemzetközi Intézetének (Instituto Internacional da Língua Portuguesa [IILP] felügyelete alatt, mely a Portugál Nyelvű Országok Közösségének [CPLP] nyelvpolitikával foglalkozó intézménye).⁵⁷ Elkezdtek összegyűjteni az alapjául szolgáló lexikai korpuszokat az egyes országokból, hogy szemléltethessék a portugál nyelv írott kontextusban való használatát, és ez a korpusz biztosítja a különböző portugál közösségek egyenlő reprezentációját. A szótár címszólistája szinte kizárólagosan az európai és brazil változatokat veszi alapul, továbbá a CPLP-korpuszból származó szavakból áll.⁵⁸ Számos ok miatt azonban az összeállítás nem fejeződött be, mivel a korpuszok egy része soha nem gyűlt össze: néhány esetben politikai okok miatt (pl. Bissau-Guineában), míg más országokban (pl. Kelet-Timorban) az elérhető digitális források hiánya akadályozta a kezdeti célok elérését.⁵⁹ A Portal da Língua Portuguesa oldalon elérhető a Vocabulário Ortográfico do Português (VOP) korpuszt Lisszabonban a Számítógépes és Elméleti Nyelvészeti Intézet (Instituto de Linguística Teórica e Computacional)⁶⁰ gondozza.

56 <https://www1.folha.uol.com.br/internacional/en/culture/2019/01/portuguese-spelling-reform-turns-10-years-old-in-brazil.shtml> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

57 Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018: 836.

58 Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018: 835.

59 Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018: 836.

60 Vocabulário Ortográfico do Português. <http://www.portaldalinguaportuguesa.org/?action=vop&page=info> (letöltés időpontja: 2024. 08. 26.).

A brazil Tudományos Akadémia saját portugál helyesírási szótárt (Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa – VOLP)⁶¹ fejleszt.

3. A portugál nyelvre vonatkozó kezdeményezések

A Portugál Nyelv Nemzetközi Intézete (Instituto Internacional da Língua Portuguesa – IILP) irányelvei: a portugál nyelvi menedzsment végrehajtása, a portugál nyelv közös kezelése, konszenzusos nyelvpolitika végrehajtása.⁶²

A Portugál Nyelv Obszervatóriuma (Observatório da Língua Portuguesa – OLP) 2008-ban alapított non-profit egyesület. Célja a portugál nyelvű közöség helyzetének megismertetése, partnerségi hálózatok kialakítása a portugál nyelv támogatására és népszerűsítésére, olyan tervek megfogalmazása, amelyek elősegítik a portugál nyelv nemzetközi nyelvként való megerősödését.⁶³

A Portugál Nyelv Múzeuma (Museu da Língua Portuguesa) 2006-ban São Paulo városban nyílt meg, célja a portugál nyelv sokszínűségének bemutatása, és szeretnék közelebb hozni a nyelvet a beszélőkhöz. A látogatók játékosan juthatnak közelebb a nyelv eredetéhez, történetéhez, hatásaihoz és a lakosság mindennapi életében megnyilvánuló formáihoz.⁶⁴ Az épület egy része 2015 decemberében leégett, több körben folyt egyeztetések, nemzetközi szervezetek és a portugál állam összefogásával került sor felújítására, és 2021-ben nyitotta meg újra kapuit.

61 Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa. <https://www.academia.org.br/nossa-linha/busca-no-vocabulario> (letöltés időpontja: 2024. 08. 26.).

62 Instituto Internacional da Língua Portuguesa (IILP). Centro de Análise Estratégica. <https://caecplp.org/2021/04/14/instituto-internacional-da-lingua-portuguesa-iilp/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

63 Observatório da Língua Portuguesa. <https://observalinguaportuguesa.org/quem-somos/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

64 Museu da Língua Portuguesa. <https://www.museudalinguaportuguesa.org.br/mlp/o-museu/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.), lásd még: Babos 2015: 96.

4. A portugál nyelv oktatása

Nemzeti Olvasási Terv (Plano Nacional de Leitura) az olvasás ösztönzésére és a fiatalok írástudási szintjének emelésére:⁶⁵ a Minisztertanács 48-D/2017. számú határozata az olvasást prioritásként kezeli. A Nemzeti Oktatási Terv küldetése, hogy meghatározza és hatékonyan végrehajtsa azokat az intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy a lakosság körében hatékonyabb olvasási szokások és készségek alakuljanak ki. E képességek által meg tudnak felelni a személyes, szakmai és társadalmi és kulturális kihívásoknak. Ezáltal az olvasók kritikus és autonóm állampolgárok lehetnek.⁶⁶

A migrációból fakadó nyelvtanulás: az oktatási rendszer része a portugál mint nem anyanyelv tanítása azon tanulók számára, akiknek az anyanyelve nem portugál, és a célok közé tartozik a tanulók társadalmi és iskolai integrációja is.⁶⁷

VI. Ütemterv

[VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért nincs erre vonatkozó adat. A portugál nyelv egységesítésére, nemzetközi és a portugál nyelvet használó országokban való státuszának megerősítésére vonatkozó programok felügyelete, megvalósítása és megújítása nemzeti hatáskörben, valamint a CPLP-tagországok együttműködésében valósul meg. Jól mutatja a központi monitoringrendszer hiányát, hogy az egységes portugál helyesírás és a portugál nyelv közös helyesírási szótára mind a mai napig nem lépett életbe az összes CPLP-tagországban.

65 LER+ Plano Nacional de Leitura. <https://pnl2027.gov.pt/np4/home> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

66 Resolução do Conselho de Ministros n.º 48-D/2017. https://pnl2027.gov.pt/np4EN/file/8/3_Resolucao_Conselho_Ministros_48_D_2017.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

67 Ensino Básico e Ensino Secundário Português Língua Não Materna (PLNM). República Portuguesa. https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Aprendizagens_Essenciais/PLNM/plnm_a1_ff.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.), lásd még: Português Língua Não Materna. Direção-Geral da Educação. <https://www.dge.mec.pt/portugues-lingua-nao-materna#estd> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

VII. Feladat- és hatáskörök

A Portugál Nyelvű Országok Közösségének (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa, CPLP) feladata és hatásköre: a portugál nyelv egységesítése, ezen belül a portugál helyesírás egységesítése, az Acordo Ortográfico da Língua Portuguesa, a Portugál Nyelvi Helyesírási Megállapodás megvalósítása. Továbbá a szerződést aláíró országok közös megállapodása szerint megalkotnak egy helyesírási szótárt minden ország számára: Vocabulário Ortográfico Comum da Língua Portuguesa (VOC).

A Portugál Nyelv Nemzetközi Intézete (Instituto Internacional da Língua Portuguesa [IILP]) a Portugál Nyelvű Országok Közösségének [CPLP] nyelvpolitikával foglalkozó intézménye, a Közösség közös nyelvének népszerűsítéséért és terjesztéséért felelős. A CPLP alapító nyilatkozata (Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP) megfogalmazza a portugál nyelvű országok együttműködésének, nemzetközi megerősítésének tervét, a portugál nyelv terjesztését.

Camões Intézet: A gyarmatosítás következtében Portugália széles körű és sajátos külpolitikai kapcsolatrendszerrel rendelkezik. A Camões Intézet (Camões Instituto da Cooperação e da Língua Portugal) a Portugál Külügyminisztérium (Ministério dos Negócios Estrangeiros) felügyelete alá tartozik, és a küldetésük több területre is kiterjed. Ide tartozik, hogy javaslatot tesznek a portugál külpolitikai együttműködési irányelvekre és ezek végrehajtására. Javaslatot tesznek a portugál nyelv és kultúra oktatási és terjesztési irányelveire, és ezek végrehajtására nemzetközi szinten. Koordinálják a portugál nyelv külföldi oktatását az alap-, közép- és felsőoktatási intézményekben. Támogatják a lektorok toborzását együttműködve felsőoktatási intézményekkel és nemzetközi szervezetekkel. Elősegítik, hogy a portugál kultúra nemzetközivé váljon.⁶⁸

Az Oktatási és Tudományügyi Minisztérium felelős a portugál nyelv oktatásáért, az olvasás népszerűsítésére vonatkozó intézkedésekért.

⁶⁸ Instituto Camões. <https://www.instituto-camoes.pt/en/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.), Lásd még: Babos 2015: 48.

A Portugál Nyelv Obszervatóriuma (Observatório da Língua Portuguesa – OLP) hatásköre a portugál nyelv nemzetközi státusának megerősítése.

A Portugál Nyelv Múzeuma (Museu da Língua Portuguesa) feladatköre a portugál nyelv, nyelvkultúra, nyelvtörténet népszerűsítése laikusok számára.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

A portugál nyelv Portugálián kívül még más országokban is hivatalos nyelv. A portugál nyelvre vonatkozó cselekvési tervek ezért egyrészt Portugálián belül valósulhatnak meg, másrészt az azonos nyelvi és kulturális háttérrel rendelkező országok közös tevékenységét is jelenti. A nyelvpolitikai beavatkozások fő színtere az oktatás. Portugália Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma rendeletekben szabályozza a portugál nyelv oktatását, és külön rendelkezik a portugál mint nem anyanyelv tanításáról. Más szempontból viszont a standard nyelv kultúráját támogatják Portugáliában, emiatt azonban az újlatin eredetű, a portugállal szoros rokonságban lévő nyelveket – a korábbi vélekedések szerint – a portugál nyelv rosszul beszélt, hibás változataiként tartották számon.⁶⁹ Portugália alkotmányában úgy fogalmaznak, hogy az állam alapvető feladata a portugál nyelv védelmezése, nemzetközi terjesztése.⁷⁰ Azonban nincs szó arról, hogy a portugál nyelv (mint minden élő nyelv) változatokban létezik, és a standardon kívüli portugál nyelvváltozatok védelmére nem tér ki az alkotmány. A magyarországi helyzettel összehasonlítva, nálunk az alaptörvényben megfogalmazottak szerint „Magyarország védi a magyar nyelvet”, de azt nem részletezi, hogy a magyar nyelv változatokban él, és a nyelvjárások a visszaszorulásuk miatt (is) védelemre szorulhatnak.

⁶⁹ Hargitai 2018.

⁷⁰ Constitution of the Portuguese Republic. Seventh revision (2005). Ar. 9. The fundamental tasks of the state are: f) To ensure that the Portuguese language is taught and constantly valued, defend its use and promote its international dissemination. „Az Állam alapvető feladata a portugál nyelv tanítása, értékének védelmezése, használatának elősegítése és nemzetközi terjesztése.” (9. cikkely) <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).

Nemzetközi kitekintésben a Portugál Nyelvű Országok Közossége tagállamai arra törekednek, hogy a gazdasági és a kulturális hagyományok fenntartása érdekében egységesítsék a portugál nyelvre vonatkozó helyesírási szabályokat és a szókészletet. A Portugál Nyelvű Országok Közosségével párhuzamosan létrehozott kezdeményezések a nyelvi és kulturális örökséget kívánják fenntartani. Az egységesítésnek azonban ellenzői is vannak, és a létrejött egyezményt abszurdnak tartják.

Ezek a felvetések más országok nyelvi helyzetével is összehasonlíthatók, például a Magyarországon és a szomszédos országokban beszélt magyar nyelvvel kapcsolatban. Fontos kérdés, hogy a Magyarország határain túl beszélt magyar nyelvet illetően milyen intézkedéseket tehet az anyaország, és – összehasonlítva a portugál nyelvi egységesítési törekvésekkel – van-e alapja egy ilyen jellegű helyesírási vagy a szókészletet érintő egységesítésnek. A magyarországi és a kisebbségben élő magyarok anyanyelv-pedagógiai intézkedései összehasonlíthatók a Portugálián belüli oktatási gyakorlattal, például hogyan kezeli az oktatási rendszer szemlélete a standard nyelvváltozattól eltérő nyelvváltozatokat ezekben az országokban.

A portugál nyelv több államban is hivatalos nyelv, vagy a hivatalos nyelvek egyike. Több országban alapja a helyi kreolnak. Mindez a gyarmatbirodalmi múltra vezethető vissza. Továbbá a hatalmas beszélőközosséggel rendelkező Brazília a pluricentrikus portugál nyelv egyik központja. Portugália alapvető nyelvpolitikai célja, hogy a nemzetközi szintéren elterjedt, hozzávetőlegesen 250 millió beszélővel rendelkező, a világ egyik jelentős közvetítőnyelvének számító portugált a standardizálás, az egységesítés felé terelje. Ez a nyelvpolitika elsősorban a hasonló globális státusú nyelvek esetében lehet minta.

A portugál nyelvet beszélő országokban több helyen erős kontaktushatások, szubsztrátum és szupersztrátum jelenségek figyelhetők meg, kreol változatok jelentek meg. Ilyenek jellemzően a portugál nyelvet használó afrikai országok (Zöld-foki Köztársaság, Angola, São Tomé és Príncipe, Bissau-Guinea), továbbá Kelet-Timorban és a kínai fennhatóság alatt álló Makaóban is kialakult egy helyi kreol változat. Ilyen kreolizáció a magyar beszélőközösségben nem figyelhető meg, bár a Magyarország határain túli környezetben használt magyar nyelvben nyelvjárási és regionális elemek is megmaradnak, továbbá a többségi

nyelvből származó kontaktuselemek is megjelennek. Továbbá az is jellemző az egykor afrikai portugál gyarmati országokra, hogy a portugál mellett tízes nagyságrendben használatosak anyanyelvként afrikai nyelvek (Angola, Mozambik, Bissau-Guinea, Kelet-Timor). A határon túli magyar beszélőközösség a (portugáliaihoz és magyarországihoz hasonlóan) standardizáló, egynyelvű nyelvi ideológiák által vezérelt országokban nincs kitéve ilyen mértékű nyelvi diverzitásnak és kontaktushatásoknak.

Felhasznált irodalom

- Babos 2015. Babos Krisztina: *Portugál nyelvpolitikai kérdés(ek). „Rend és Haladás”?* Doktori (PhD) értekezés. Pécs. <https://docplayer.hu/28335595-Portugal-nyelvpolitikai-kerdes-ek-rend-es-haladas.html> (letöltés időpontja: 2023. 06. 29.).
- Babos 2015a. Babos Krisztina: A nyelvpolitika brazil megközelítéséről: a nyelvi importtól a nyelvi tőkéig. In Tompos Anikó – Ablonczyné Mihályka Lívia (szerk.): *„Kitekintések – 25 éves a győri közgazdászképzés”*. Kautz Gyula Emlékkonferencia. Győr, Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 2015. 1–10. <https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2015/Babos.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 07. 04., jelenleg nem érhető el).
- Brazil. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/brazil/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Camões Instituto da Cooperação e da Língua Portugal. <https://www.instituto-camoes.pt/en/institutional/communication/press-room/press-releases-pt/historia-do-instituto-camoes?highlight=WyJtaW5pc3RcdTAwZTlyaW8iLCJkb3MiLCJuZWdcdTAwZjNjaW9zIiwibmVnXHUwMGYzY2lvIiwIZXN0cmFuZ2Vpcm8iLCJlc3RyYW5nZWlyb3MiXQ==> (letöltés időpontja: 2024. 02. 08.).
- Census 2015. *Priority Table Population By Language*. Instituto Nacional de Estatística Timor-Leste. <https://inetl-ip.gov.tl/2023/03/09/census-2015-priority-table-population-by-language/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

- CPLP Országok Közép-európai Információs és Dokumentációs Kutatóközpont. <https://portugal.elte.hu/content/cplp-orzagok-kozep-europai-informacios-es-dokumentacios-kutatokozpont.t.26171?m=7328> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Eőry 2021. Eőry Vilma: *Nyelvpolitika és nyelvstratégia Európában I. A Kárpát-medencei országok magyar kisebbséget érintő nyelvpolitikája*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2021. <https://mki.gov.hu/hu/e-konyvtar-hu/kiadvanyok-hu/osszes-kiadvanyok/a-karpat-medencei-orzagok-magyar-kisebbsget-erinto-nyelvpolitikaja> (letöltés időpontja: 2024. 04. 08.).
- General information*. Embassy of Portugal in São Tomé and Príncipe. Ministry of Foreign Affairs. <https://saotome.embaixadaportugal.mne.gov.pt/en/about-sao-tome-and-principe/general-information> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Guiné Equatorial adopta o Português. *Publico.pt*. 2010. 07. 21. <https://www.publico.pt/2010/07/21/jornal/guine-equatorial-adopta-o-portugues-19869398> (letöltés időpontja: 2024. 04. 08.).
- Guinea-Bissau. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/country/GW/> (letöltés időpontja: 2024. április 2.).
- Guinea-Bissau. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/guinea-bissau/#people-and-society> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Guinea-Bissau: Portuguese speakers cry foul as French, English make gains. *Africanews.com*. 2022. 06. 09. <https://www.africanews.com/2022/06/09/guinea-bissau-portuguese-speakers-cry-foul-as-french-english-make-gains/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
- Hargitai 2014. Hargitai Evelin Gabriella: *A mirandai nyelv helyzete. Két- és többnyelvűség egy észak-portugáliai kisebbségi közösségben*. Doktori disszertáció. <https://doktori.btk.elte.hu/lingv/hargitaievelin/diss.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.).
- Hargitai 2018. Hargitai Evelin Gabriella: A mirandai nyelv helyzete. In Bartha Csilla (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII. A többnyelvűség dimenziói: Terek, kontextusok, kutatási távlatok*. Digitális kiadás: https://mersz.hu/dokumentum/m393anyt28__193 (letöltés időpontja: 2023.06.29.).

- Instituto Camões*. <https://www.instituto-camoes.pt/en/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Instituto Internacional da Língua Portuguesa (IILP)*. Centro de Análise Estratégica. <https://caecplp.org/2021/04/14/instituto-internacional-da-lingua-portuguesa-iilp/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Instituto Nacional de Estatística Timor-Leste*. <https://inetl-ip.gov.tl/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Janssen–Kuhn–Ferreira–Correia 2018. Janssen, Maarten – Kuhn, Tanara Zingano – Ferreira, José Pedro – Correia, Margarita: The CPLP Corpus: A Pluricentric Corpus for the Common Portuguese Spelling Dictionary (VOC). In Čibej, J. – Gorjanc, V. – Kosem, I. – Krek, S. (eds.): *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress. Lexicography in Global Contexts*. Ljubljana University Press, Ljubljana, 2018. 835–840. <https://euralex.org/wp-content/themes/euralex/proceedings/Euralex%202018/118-4-2953-1-10-20180820.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 12.).
- Language data for Mozambique. *Clear Global*. <https://clearglobal.org/language-data-for-mozambique/> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
- LER+ Plano Nacional de Leitura*. <https://pnl2027.gov.pt/np4/home> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Macau. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/macau/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 06.).
- Martins–Ferreira 2019. Martins, Cláudia – Ferreira, Sérgio 2019. Lost in Migration – Mirandese at a Crossroads. *Open Linguistics*, 5. (2019) 488–495. https://www.researchgate.net/publication/338024577_Lost_in_Migration_-_Mirandese_at_a_Crossroads (letöltés időpontja: 2024. 02. 13.).
- Mirandese in Portugal. *World Atlas of Languages*. <https://en.wal.unesco.org/countries/portugal/languages/mirandese> (letöltés időpontja: 2024. 02. 13.).
- Mozambique: Population Vulnerability and Resilience Profile*. United States Census Bureau. <https://www.census.gov/programs-surveys/international-programs/data/population-vulnerability/mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Museu da Língua Portuguesa*. <https://www.museudalinguaportuguesa.org.br/mlp/o-museu/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.).

- Objectivos*. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. <https://www.cplp.org/id-2763.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Observatório da Língua Portuguesa*. <https://observalinguaportuguesa.org/quem-somos/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Population growth in Angola. *Worlddata.info*. <https://www.worlddata.info/africa/angola/populationgrowth.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Population of Brazil*. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. https://censo2022.ibge.gov.br/panorama/?utm_source=ibge&utm_medium=home&utm_campaign=portal (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Population*. Government of Macao Special Administrative Region Statistics and Census Service. <https://www.dsec.gov.mo/en-US/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 06.).
- Portal da Língua Portuguesa*. Instituto de Linguística Teórica e Computacional. <http://www.portaldalinguaportuguesa.org/acordo.php?acordo&version=1990> (letöltés időpontja: 2024. 02. 14.).
- Português Língua Não Materna*. Direção-Geral da Educação. <https://www.dge.mec.pt/portugues-lingua-nao-materna#estd> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Portuguese speaking countries. *Worlddata.info*. <https://www.worlddata.info/languages/portuguese.php> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Processo Histórico*. Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. – CPLP. <https://www.cplp.org/id-2752.aspx> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Republic of Mozambique. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/country/MZ/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Resultados preliminares v recenseamento geral da população e habitação (RGPH – 2021). https://ine.cv/wp-content/uploads/2021/10/resultados_preliminares_rgph-2021.pdf (letöltés időpontja: 2025. 06. 17.).
- São Tomé and Príncipe: A Linguistic Melting Pot Shaped by Centuries of Sugar, Coffee, and Cocoa Cultivation. *SaoTomeExpert*. <https://www.saotomeexpert.pt/en/sao-tome-languages/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Statistics Portugal*. https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_main (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).

- Vocabulário Ortográfico da Língua Portuguesa*. <https://www.academia.org.br/nossa-lingua/vocabulario-ortografico> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- What Languages Are Spoken In Guinea-Bissau? *WorldAtlas*. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-guinea-bissau.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- What Languages Are Spoken In Mozambique? *WorldAtlas*. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-mozambique.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- What Languages Are Spoken In Sao Tome And Principe? *WorldAtlas*. <https://www.worldatlas.com/articles/what-languages-are-spoken-in-sao-tome-and-principe.html> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).
- World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=portuguese&page=0> (letöltés időpontja: 2024. 02. 12.).

Jogi források

- Constitution of Sao Tome and Principe 1975. (rev. 2003) https://www.constituteproject.org/constitution/Sao_Tome_and_Principe_2003 (letöltés időpontja: 2024. 02. 05.).
- Constitution of the Portuguese Republic. 7th revision. <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Constitution of the Republic of Cabo Verde. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/cvi117271E.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 02.).
- Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa – CPLP. <https://www.cplp.org/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2fFiles%2fFiler%2fcplp%2fDeclaraoConstitutivaCPLP.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Decreto-Lei n.º 54/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_54-2018_6_julho.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).
- Decreto-Lei n.º 55/2018, de 6 de julho. http://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/AFC/dl_55_2018_afc.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Decreto-Lei n.º 62/2023, de 25 de julho.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/07/14300/0000600009.pdf?lang=EN> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Despacho n.º 2044/2022, de 16 de fevereiro.

<https://files.dre.pt/2s/2022/02/033000000/0005300054.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Ensino Básico e Ensino Secundário Português Língua Não Materna (PLNM).

República Portuguesa. https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Aprendizagens_Essenciais/PLNM/plnm_a1_ff.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Lei n.º 116/2019, de 13 de setembro.

<https://files.diariodarepublica.pt/1s/2019/09/17600/0001200035.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Lei n.º 7/99, de 29 de janeiro. <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/7-1999-182838> (letöltés időpontja: 2024. 03. 27.).

Portaria n.º 229-A/2018, de 14 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%C3%A7%C3%A3o/portaria_229-A_2018_14_agosto.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 223-A/2018, de 3 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115879412> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 226-A/2018, de 7 de agosto. <https://dre.pt/application/file/a/115941797> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 232-A/2018, de 20 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%C3%A7%C3%A3o/portaria_232-A_2018_20_agosto.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 235-A/2018, de 23 de agosto. https://afc.dge.mec.pt/docs/Legisla%C3%A7%C3%A3o/portaria_235-A_2018_23_agosto.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 266/2011 de 14 de Setembro. <https://dre.tretas.org/pdfs/2011/09/14/plain-286051.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 278/2023, de 8 de setembro. <https://files.diariodarepublica.pt/1s/2023/09/17500/0000400007.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Portaria n.º 65/2022, de 1 de fevereiro.

<https://files.dre.pt/1s/2022/02/02200/0000800016.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).

Resolução do Conselho de Ministros n.º 48-D/2017. https://pnl2027.gov.pt/np4EN/file/8/3_Resolucao_Conselho_Ministros_48_D_2017.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 04.).